

Aleksander Kiklewicz
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: aleksander.kiklewicz@uwm.edu.pl

Formy realizacji argumentu propozycjonalnego w rosyjskich zdaniach z czasownikiem mentalnym: przestrzeganie, kompresja, rozszczepienie*

Realizations of the propositional argument in mental predicates in Russian: representation, compression and splitting

The focus of the article are mental verbs (verbs of knowledge, understanding and thinking) in contemporary Russian language, viewed through the perspective of syntactic valence. The author examines the grammatical realizations of the propositional argument in sentences with mental verbs that represent predicate-argument structure $P(x, q)$. All forms of representation of the propositional argument are divided into three types: one, in which the propositional argument is represented in the structure, another, in which it is compressed, and yet another, which involves splitting the propositional argument. The author shows that the syntactic realizations of the three types are, respectively, an analogue reflection of the propositional structure, a higher or lower compression of the propositional argument, and, finally, its splitting and the doubling of syntactic positions. The author takes into account the regularity with which each grammatical pattern is implemented, providing the relevant quantitative data.

Słowa kluczowe: składnia eksplikacyjna, walencja, struktura propozycjonalna (predykatowo-argumentowa), czasownik mentalny, reprezentacja syntaktyczna, współczesny język rosyjski

Keywords: explicative syntax, valence, propositional (predicate-argument) structure, mental verb, syntactic representation, modern Russian

* Prezentowany artykuł jest przygotowany w ramach realizacji projektu naukowo-badawczego „Właściwości składniowe czasowników jako baza ich zintegrowanego opisu leksykograficznego (w perspektywie konfrontacji polsko-bułgarsko-rosyjskiej)” przyznanego na lata 2014–2017 przez Narodowe Centrum Nauki RP (nr grantu: 2013/11/B/HS2/03116).

1

Przedmiotem prezentowanego artykułu są gramatyczne formy realizacji argumentu propozycjonalnego w zdaniach czasownikowych, w których pozycję orzeczenia (tzw. predykatu jądrowego) zajmuje *verbum cogitandi* – czasownik ze znaczeniem czynności, stanu, procesu mentalnego. Należące do tej klasy czasowniki rosyjskie wcześniej badano pod względem semantyki składnikowej oraz w aspekcie pól semantycznych (zob. publikacje: Babienko 2002; Karaulow 1976; 1981; Kuzniecowa 1980; 1982; 1983; 1988; 1989; Matwiejewa 2011; Płotnikow 1979; 1984; Stiepanow 1982; Seliwierstowa 1982; Szwidowa 1983; Wasiliew 1971; 1981; 1990). Istnieje także inny kierunek ich badania lingwistycznego, wywodzący się z tradycji dystrybucjonizmu i dotyczący zarówno treści, jak i formy *ł a c z l i w o ś c i w y r a z ó w*. Zakłada się, że każde znaczenie ma charakter relacyjny, co szczególnie dotyczy takich pojęć leksykalnych jak <czynność>, <stan>, <proces>, <relacja> i in., które wymagają obecności uzupełnień. Jeśli – zgodnie z terminologią kognitywizmu – pojęcie relacji traktować jako profil, zakłada ono istnienie pewnych elementów bazy kognitywnej, a mianowicie elementów objętych relacją (o kategoriach profilu i bazy zob. Taylor 2007: 229). Innymi słowy, relacja (ale także czynność, proces czy stan) zakłada istnienie *k o m p l e m e n t ó w s e m a n t y c z n y c h*, których eksplikacja jest wymagana przy funkcjonalnie ukierunkowanym opisie semantycznym jednostek leksykalnych. W związku z tym wypada powołać się na koncepcję lingwistyczną S. Karolaka, który rozumiał semantykę właśnie w taki – funkcjonalny i dystrybucjonistyczny sposób:

[...] Semantyka, tak jak ją rozumiemy współcześnie, nie ogranicza się do opisu treści przyporządkowanej formalnym symbolom (wyrażeniom) języka. Opis ich treści jest nieodłączny od opisu ich zdolności do wstępowania we wzajemne związki składniowe stanowiące refleksy potencji pojęć do współtworzenia złożonych struktur pojęciowych. Ta dwudzielność semantyki wynika z obiektywnej własności znacznej liczby symboli języków naturalnych, które są symbolami synkategorematicznymi, tzn. semantycznie uzupełnialnymi (Karolak 2002: 9).

Otwieranie miejsc dla pozycji semantycznych kwalifikuje się jako *w a l e n c j ę* (zob. Grzegorzczkova 1996: 53), ale istnieje także formalny aspekt dystrybucji: realizacja komplementów semantycznych w tych lub innych formach gramatycznych. Między pierwszym a drugim planem jednostek językowych zachodzi relacja symetryczno-asymetryczna: z jednej strony, struktury powierzchniowe (formalnogramatyczne) są zasadniczo ufundowane na strukturach semantycznych, co stanowi podstawę rekonstrukcji tych pierwszych, tzn. wyeksponowania elementów protosemantycznych, którym przyporządkowane są formy gramatyczne. Z drugiej strony, wspomniana

wyżej R. Grzegorzycykowa pisze o rozbieżnościach „między wymaganiami czysto semantycznymi leksemów (zwłaszcza czasowników) a ich wymaganiami składniowymi” (1996: 52). Badaczka wyjaśnia to na przykładzie czasownika *sprzedać*, który opisuje sytuację z udziałem czterech partycypantów: agensa sprzedaży, odbiorcy, obiektu i środka płatniczego (*Ktoś sprzedał coś komuś za coś, tzn. za ileś pieniędzy*). „Z tych czterech aktantów obecnych w planie semantycznym – pisze Grzegorzycykowa – tylko dwie pozycje (agens i obiekt) są obligatoryjne w planie syntaktycznym (*Jan sprzedał samochód*)” (tamże).

W badaniach polskiej szkoły składni semantycznej (zob. m.in. publikacje: Banasiak 2010; Karolak 1984; 2001; 2002; 2008; Kiklewicz 2005; 2006; 2014; 2015; 2016a; 2016b; Kiklewicz/Korytkowska 2010; 2012; 2013a; 2013b; Kokot-Góra 2015a; 2015b; Korytkowska 1992; Korytkowska/Kiklewicz 2013; 2016; Korytkowska/Małdziewa 2002; Korytkowska/Mazurkiewicz-Sułkowska 2014; Mazurkiewicz-Sułkowska 2008; Nikołowska 2012; Papierz 2013; Zatorska 2013) zwraca się uwagę na inny aspekt realizacji komplementów semantycznych, a mianowicie na to, w jak kompletny, dyskretny, izosemiczny (w terminologii G. A. Zołotowej, zob. 1988: 430; 2007: 10) sposób są realizowane poszczególne, wymagane przez predykat pozycje. Z jednej strony, dotyczy to argumentów przedmiotowych, zwłaszcza pierwszego argumentu, np. agensa czy experiencera, który w konstrukcjach izosemicznych zajmuje priorytetową (i w pewnym sensie wyjściową) pozycję podmiotu, a w konstrukcjach nieizosemicznych jest realizowany w pozycji dopełnienia. Innymi słowy, chodzi o różne typy *diatezy* – podstawowej (aktywnej) oraz pochodnej (pseudosubiektywnej i afektywnej), por.:

- (1) Ты заблуждаешься насчет своей внешности. [diateza aktywna]
- (2) Вот тогда меня как осенило: вот какую мне надо! [diateza pseudosubiektywna]
- (3) Мне открылась сила слова. [diateza afektywna]

Z drugiej strony, odmienność zachodzi także w zakresie realizacji argumentów propozycjonalnych, tzn. takich komplementów semantycznych, które są nazwami sytuacji, zdarzeń, stanów rzeczy. W przypadku rosyjskich *verbum cogitandi* (dalej – VC) 87% jednostek, jak wynika z moich obliczeń, reprezentuje strukturę propozycjonalną $P(x, q)$, która najbardziej odpowiada desygnatowi – strukturze stanów i czynności mentalnych: (psychicznie) aktywny podmiot przeżywa pewien stan, dokonuje pewnych operacji myślowych, którego/których przedmiotem jest jakiś stan rzeczy, sytuacja lub zdarzenie. W formule semantycznej x jest argumentem przedmiotowym, a q – argumentem propozycjonalnym. Fakt, że drugi argument przy predykcji mentalnym ma charakter propozycjonalny, ma znaczenie kluczowe, ponieważ wskazuje na przynależność VC do klasy predykatów drugiego (czy też wyższego) rzędu,

tzn. takich, które wymagają obecności zależnych od nich propozycji. Odzwierciedla to specyficzną intencjonalność sfery stanów i czynności mentalnych jako cechę dystynktywną w porównaniu np. z czynnościami fizycznymi, których kategoryzacja realizuje się według innego modelu: $P(x, y)$ lub $P(x, y, z)$, czyli z udziałem argumentów przedmiotowych.

2

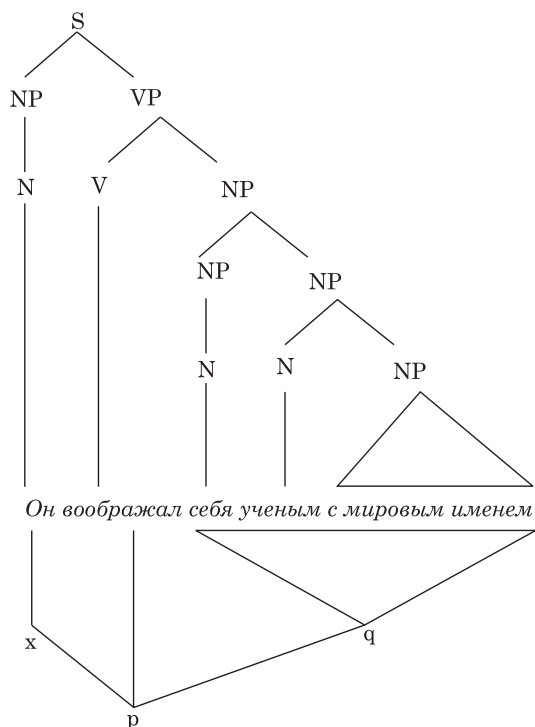
Istnieją różne ujęcia gramatycznej realizacji argumentu propozycjonalnego jako elementu struktury semantycznej ufundowanej na predykcje mentalnym. Za jeden z przykładów rozwiązania tego problemu może posłużyć *Aktywny słownik języka rosyjskiego* pod redakcją J. D. Apresjana – efekt wieloletniej pracy moskiewskiego zespołu, który bazuje na lingwistycznym modelu „sens – tekst” (Apresjan 2014a; 2014b). Opisu argumentów propozycjonalnych dokonuje się tu w obrębie *z w i a z k u r z a d u* (z udziałem czasownika hasłowego). Na przykład w przypadku czasownika *вообразать/вообразить* ‘wyobrażać/wyobrazić (sobie)’ autorzy słownika zaznaczają obecność dwóch argumentów: A1 i A2 (2014b: 244), odnotowując kilka form realizacji drugiego argumentu:

- A2 • ВИН: *вообразить удивление (родителей)*
- *что* ПРЕДЛ: *Вообразите, что вы – капитан пиратского корабля.*
 - *будто* ПРЕДЛ: *Вообразите, будто Вы – ребенок.*
 - *как* ПРЕДЛ: *(пытаясь) вообразить, как будет протекать их встреча*

Pod adresem tego rodzaju eksplikacji (a także eksplikacji zawartych w *Słowniku tłumaczeniowo-kombinatorycznym* I. A. Mielczuka, zob.: Kiklewicz/Korytkowska 2013a: 53 i n.) można skierować dwa zastrzeżenia. Po pierwsze, wykazy gramatycznych form manifestacji argumentu propozycjonalnego nie są kompletne. W analizowanym tu hasle (w jego innych fragmentach) znajdujemy ilustracje językowe, które nie odpowiadają żadnemu z czterech, przytoczonych wyżej typów rządu:

- (4) Он вообразал себя ученым с мировым именем (> Он вообразал, что он является ученым с мировым именем).
- (5) вообразать себя генералом (> воображать, что ты являешься генералом)

Mamy tu do czynienia ze zjawiskiem *rozszczeplenia argumentu propozycjonalnego*, tzn. jego realizacją przez dwa wykładniki (syntaktemy) zajmujące różne pozycje składniowe (więcej o tym: Karolak 2002: 105; Apresjan 2010: 351). Zachodzącą asymetrię planu propozycjonalno-semantycznego i planu formalnogramatycznego konstrukcji zdaniowej ukazuje następujący schemat.

Z powyższego wynika, że informację walencyjną o czaku *воображать/вообразить* należy uzupełnić co najmniej o jeszcze jedną formę składniową:

A2 • ВИН + ТВОР: *воображать себя генералом*

Z analizy internetowego korpusu języka rosyjskiego (www.ruscorpora.ru/search-main.html) wynika, że form składniowych zawierających rozszczepienie w zdaniach z czasownikiem *воображать/вообразить* jest o wiele więcej – niżej są przytoczone tylko niektóre z nich.

- A2 • ВИН + в виде/форме/качестве РОД: *Она воображает свое будущее в виде головокружительного полета. // Он вообразил историю в форме много-сторонней молекулы. // Он воображает внимание в форме щупальца. // Санса воображает свое будущее в качестве королевы. // Я воображал Москву в виде огромного скопления таких красных зданий.*
- ВИН + как ВИН: *Она воображает свое будущее как головокружительный полет. // Он воображает молекулу как живое существо.*
- ВИН + на месте, возле, около и др. РОД: *Кочарян воображает себя на месте председателя общественной организации «Ахилл».*
- ВИН + в, на и др. ПР: *Она постоянно воображала себя то в одной, то в другой роли. // Я даже воображал русского гения в парадном облачении. // Я воображал их в этих нарядах. // Воображаю Эвридику почему-то*

в царстве ковров. // Я уже воображал себя на голубой, лунной сцене Большого театра. // Я воображаю себя уже на свободе.

- ВИН + под, над и др. ТВОР: *Я мысленно воображал реку под этими кустами. // Он не воображает себе под ними ничего.*

Drugie zastrzeżenie polega na tym, że model rządu nie pozwala na rozróżnienie stopni reprezentacji struktury argumentu propozycjonalnego. W słowniku Apresjana konstrukcjom typu

- (6) *вообразить удивление*
- (7) *вообразить наблюдателя*

jest przyporządkowana ta sama notacja: ВИН, choć – z funkcjonalnego punktu widzenia – zasługuje na uwagę fakt, że w pierwszej konstrukcji rzeczownik w pozycji zależnej ma charakter sentencjonalny, zawiera semantykę predykatywną ('wyobrazić sobie, jak ktoś się zdziwi'), podczas gdy rzeczownik w tej samej pozycji w drugiej konstrukcji ma znaczenie przedmiotowe (osobowe). Można konstatować, że w konstrukcji (7) zachodzi większy stopień redukcji argumentu propozycjonalnego, ponieważ wykładnik predykatywny (określający strukturę sytuacji) nie został tu wyeksponowany. Podstawowym założeniem składowej eksplikacyjnej, opartej na teorii Karolaka, jest teza o stopniowaniu składniowych form manifestacji argumentów propozycjonalnych ze względu na większy lub mniejszy stopień dyskretności, kompletności prezentacji struktury semantycznej na poziomie formalnogramatycznym. Model Mielczuka i Apresjana ani nie uwzględnia tej specyfiki form syntaktycznych, ani nie porządkuje ich zgodnie z tym kryterium.

3

W materiale języka rosyjskiego odnotowano 296 czasowników mentalnych, reprezentujących strukturę propozycjonalną $P(x, q)$, z tego 81% to czasowniki występujące w konstrukcjach diatezy aktywnej (z experiencerem w pozycji podmiotu). Rozważę tę kategorię jednostek jako najbardziej reprezentacyjną dla klasy VC. Wszystkie schematy eksplikacyjne (czy też ekspliytacyjne; zob. Karolak 2002: 153 i n.) można podzielić na cztery kategorie według następującego algorytmu.

1. realizacja argumentu propozycjonalnego w formie predykatywnej	TAK dyskretne schematy eksplikacyjne				
	NIE	2. reprezentacja składniowa zawiera wykładnik predykatu propozycji zależnej w formie rzeczownika abstrakcyjnego lub infinitywu	TAK współ dyskretne schematy eksplikacyjne		
			NIE	3. argument propozycjonalny jest reprezentowany przez wykładniki niepredykatywne, tzn. grupy nominalne jako nazwy argumentów przedmiotowych propozycji zależnej	TAK niedyskretne schematy eksplikacyjne
					NIE argument propozycjonalny nie został zmanifestowany w żadnej formie leksykalnej (wyzerowanie bezkontekstowe) zerowe schematy eksplikacyjne

W materiale językowym regularnie występują dyskretne schematy eksplikacyjne, tzn. zdania złożone, w których pozycję podrzędną zajmuje aktant sentencjonalny, implikowany znaczeniem predykatu jądrowego (orzeczenia). Ten typ gramatycznej strukturalizacji zdania można kwalifikować jako swego rodzaju kalkowanie, gdyż struktura gramatyczna zasadniczo powtarza strukturę semantyczną: $P(x, q) \rightarrow VN_x V_q \dots$. Można posługiwać się także terminem ze składni dynamicznej B. J. Normana: przestrzeganie (ros. *соблюдение*). Co prawda, Norman pisze o przestrzeganiu schematów zdaniowych w procesie tworzenia wypowiedzi (1994: 176), ale i w naszym przypadku pojęcie to jest możliwe do zastosowania, z tym że chodzi o przestrzeganie struktury propozycjonalno-semantycznej na poziomie formalnej organizacji zdania.

Konstrukcje zdaniowe tego typu różnią się ze względu na to, czy w ich składzie występuje obligatoryjny wskaźnik zespolenia (zaimek wskazujący *to*), czy nie, a także ze względu na obecność (część) lub nieobecność spójnika. Można je zilustrować za pomocą następujących zdań:

- (8) Он вдумался в то, что прочитал.
- (9) Кихтенко верит, что террористов можно сделать более миролюбивыми.
- (10) Я задумался: что бы такое сказать?
- (11) Костырченко итожит: «Вольно или невольно они перешли грань дозволенного».

Jak wiadomo, w klasie VC wyodrębniają się czasowniki faktywne i niefaktywne (zob. Kiklewicz 2004: 171), w zależności od tego, czy zdaniu zależnemu przysługuje znaczenie prawdy. Porównajmy zdania:

- (12) Иван знает, что многие актеры изливают в роли личные переживания.
 (13) Иван думает, что многие актеры изливают в роли личные переживания.

W pierwszym zakłada się prawdziwość drugiej części – niezależnie od prawdziwości pierwszej, por.:

- (14) Иван не знает, что [это – правда] многие актеры изливают в роли личные переживания.

Czasownik ze znaczeniem mniemania lub opinii nie wymaga prawdziwości komplementu składniowego, który właśnie zawiera subiektywne wyobrażenie podmiotu. Na to wskazuje poniższe zestawienie:

- (15) *Иван знает, что многие актеры изливают в роли личные переживания, но это (то, что актеры изливают в роли личные переживания) неправда.
 (16) Иван думает, что многие актеры изливают в роли личные переживания, но это (то, что актеры изливают в роли личные переживания) неправда.

Wskazana różnica wiąże się ze specyfiką łączliwości syntaktycznej czasowników faktywnych i niefaktywnych: pierwsze, jak pisze E. W. Paduczewa (1988: 38 i n.), dopuszczają łączliwość z pytaniem zależnym (ze zdaniem pytajnozależnym), drugie – nie. Na pytanie zależne wskazuje obecność wykładnika zespolenia, który w strukturze zdania zależnego zajmuje samodzielnią pozycję składniową, por.:

- (17) Народ знает, кого почитать.
 (18) *Народ верит, кого почитать.

Zaimek względny w zdaniu (17) pełni nie tylko funkcję zespolenia, lecz także zajmuje pozycję dopełnienia, konotowaną przez czasownik *почитать*. Czasowniki niefaktywne (takie jak *верить*) takiej łączliwości nie dopuszczają.

Wpół dyskretne schematy eksplikacyjne stanowią rezultat kompresji komplementu sentencjonalnego, a mianowicie przekształcenia struktury zdaniowej w strukturę grupy wyrazowej:

- (19) Тело движется > движение тела

Na skutek tego powstają struktury zdaniowe z jednym ośrodkiem predykatywnym, por.:

- (20) Он концентрируется на том, как движется тело > Он концентрируется на движении тела.

Argument propozycjonalny jest w tym przypadku reprezentowany rzeczownikiem abstrakcyjnym lub bezokolicznikiem, których funkcja predykatywna oparta jest na ich znaczeniu leksykalnym. Najczęściej w pozycji wykładnika predykatu propozycji zależnej występuje rzeczownik abstrakcyjny, rzadziej natomiast są spotykane bezokoliczniki, por.:

- (21) Жена мечтает о разводе.
- (22) Теннису я научился раньше.
- (23) Он обманывается в своих ожиданиях.
- (24) Он передумал уходить.
- (25) Сын предполагает выучиться и вернуться домой.

Konstrukcje niedyskretne powstają na skutek jeszcze większej kompresji syntaktycznej: ze struktury aktanta sentencjonalnego pozostaje wykładnik niepredykatywny, tzn. nazwa przedmiotu biorącego udział w sytuacji będącej obiektem refleksji mentalnej. Często konstrukcje tego typu mają charakter potoczny, występują ponadto w tekstach stylów funkcjonalnych, naśladujących komunikację potoczną – artystycznych i publicystycznych. Przytoczę kilka przykładów:

- (26) Мы не поверим американцам.
- (27) Я подумывал о кукле из резины.
- (28) Мы на сегодня запланировали библиотеку.
- (29) Она рассчитывала на Ирину.

Na przykład w ostatnim zdaniu konstrukcja przyimkowo-rzeczownikowa (z rzeczownikiem w bierniku) reprezentuje argument propozycjonalny, który jest realizowany przez jeden z argumentów przedmiotowych. Eliminacji predykatu towarzyszy pewien stopień nieokreśloności, niedeterminacji sensu, więc bez oparcia na kontekstach pełnych, zaprojektowane przez nadawcę znaczenie wypowiedzenia można przedstawić (zrekonstruować) tylko w przybliżeniu, por.:

- (30) Она рассчитывала на Ирину < Она рассчитывала на то, что Ирина ей поможет / Ирина ее поддержит / Ирина за нее заступится и т.д.

Najwyższy stopień kompresji składniowej wykazują konstrukcje, w których argument propozycjonalny w ogóle nie został zrealizowany – w tej pozycji występuje zero składniowe. Z walencją VC wiąże się przede wszystkim wyzerowanie bezkontekstowe, gdyż wyzerowanie kontekstowe (czyli elipsa) jest uwarunkowane czynnikami o charakterze zewnętrznym, ekstralingwistycznym. Większość (65%) czasowników mentalnych dopuszcza możliwość bezkontekstowego niewypełnienia pozycji *q*. W tym przypadku obiekt refleksji mentalnej nie jest konkretyzowany – zachodzi zjawisko niedeterminacji lub generalizacji, por.:

- (31) Бережков опять расфантазировался.
- (32) Я постоянно рефлексирую.
- (33) Не мешайте – я сконцентрируюсь.
- (34) Она не делает выводов – он только созерцает.
- (35) Он не думает – он угадывает.
- (36) Мысленная «диета»: подумать, внушить себе и похудеть.
- (37) Я не делаю никаких выводов – я только воображаю.

W związku ze zjawiskiem wyzerowania pozycji argumentu propozycjonalnego należy poczynić trzy uwagi. Po pierwsze, ponieważ, jak zaznaczyłem wyżej, występuje tu semantyka niedookreślenia, możliwe jest zinterpretowanie zdań powyższego typu poprzez operator egzystencji. Tak więc ostatniemu z przytoczonych zdań można przyporządkować transformację:

(38) > Istnieje coś, o czym sobie wyobrażam.

Po drugie, obok faktu redukcji zdaniowej należy zwrócić uwagę na częste występowanie w konstrukcjach tego typu składników adiunktywnych, zwykle w formie przysłówków czy partykuł: *опять, только, особо, постоянно, всегда* itp. W ten sposób realizuje się mechanizm kompensacji składniowej, opisany w pracy: Kiklewicz 2007: 39 i n. Mechanizm ten polega na regularnym reprezentowaniu brakującego w strukturze powierzchniowo-syntaktycznej zdania wykładnika argumentu propozycjonalnego przez składnik adiunktywny, który stwarza swego rodzaju fikcję obecności komplementu. W związku z tym należy przypomnieć, że już w latach 60. XX w. S. Siatkowski (1965: 9) pisał o „zasadzie uzupełnienia”, zgodnie z którą wprowadzenie do struktury zdaniowej syntaktemu przysłówkowego sprzyja semantyce niedeterminacji podmiotu (czyli, innymi słowy, warunkuje generyczną interpretację zdania).

Po trzecie, bezkontekstowe wyzerowanie argumentu propozycjonalnego nie występuje w przypadku pewnej części czasowników. Na przykład czasownik *акцептировать* dopuszcza kilka form syntaktycznych – bardziej lub mniej dyskretnych, por.:

- (39) Клиент акцептирует, что банк записывает все или выборочные разговоры.
 (40) Они акцептируют заявку на получение кредита.
 (41) Мы акцептирует такие действия как проявление учтивости.
 (42) Он акцептирует его как личность.
 (43) Он акцептирует вексель (при его предъявлении).

Jednak zdania bez prawnego kolokatu, tzn. typu:

- (44) ? Он всегда акцептирует.
 (45) ? Он неохотно акцептирует.
 (46) ? Он постоянно акцептирует.

nie zostały odnotowane ani w korpusie internetowym języka rosyjskiego, ani w wyszukiwarkach internetowych, ani w innych źródłach. Podobny stan rzeczy obserwujemy także w przypadku innych czasowników mentalnych: *видеть* (w znaczeniu ‘przewidywać; wyobrażać’), *вскрывать/вскрыть*, *вызнавать/вызнать*, *выучивать/выучить*, *доучивать/доучить*, *доходить/дойти*, *задумывать/задумать*, *заключать/заклчить*, *замечать/заметить*, *запланировать* i in. Można skonstatować, że do tej grupy należą, po pierwsze, czasowniki, których znaczenie mentalne powstało na

skutek derywacji semantycznej, tzn. metaforyzacji, która jeszcze nie uległa całkowitemu zatarciu (jak w przypadku *вскрывать/вскрыть*); po drugie, bezkontekstowemu wyzerowaniu argumentu propozycjonalnego nie sprzyja zakodowane w treści VC (takich jak np. *выучивать/выучить*) znaczenie osiągnięcia czy też znaczenie dokonania.

4

W działalności językowej niejednokrotnie zachodzą zjawiska wzajemnie wykluczające się, a jednak – każde na swój sposób – zaspokajające potrzeby kodowania informacji za pośrednictwem języka. W związku z tym można przywołać paradoks organizacji wypowiedzenia i tekstu, polegający na tym, że z jednej strony, jednostki te mają charakter redundantny, tzn. zawierają nadmiar nośników informacji (gramatycznych, leksykalnych, pozycyjnych i in.) (zob. Moles 1958: 54; Kleszczowa 2006: 48). Z drugiej strony, wypowiedzeniom i tekstom z reguły (zwłaszcza w komunikacji potocznej) przysługuje diametralnie odmienna charakterystyka – niedookreślenie („zasada redukcji formy znaków”, według M. A. Szelakina, zob. 2002: 107), uwarunkowane uwzględnieniem alternatywnych źródeł przekazywania informacji, takich jak niewerbalne znaki analogowe czy konsytuacja (więcej o tym: Kiklewicz 2007).

Podobna dyssymetria występuje także w zakresie schematów eksplikacyjnych. W poprzednim punkcie pokazano, że realizacja argumentu propozycjonalnego często ma charakter niekompletny, a najwyższy stopień redukcji wykazują zdania, w których pozycja *q* jest (bezkontekstowo) wyzerowana. Odwrotnie, zjawisko rozszczepienia, o którym była mowa w drugim punkcie, polega na podwojeniu zależnych od predykatu jądrowego pozycji składnikowych, reprezentujących składniki argumentu propozycjonalnego. Swoista fragmentacja syntaktyczna, z którą mamy do czynienia w tym przypadku, jest przykładem asymetrii między strukturą semantyczną zdania a jego strukturą gramatyczną.

W materiale języka rosyjskiego odnotowano kilkanaście schematów eksplikacyjnych tego rodzaju. Można je podzielić w zależności od stopnia reprezentacji semantyki predykatywnej, zawartej w treści argumentu propozycjonalnego:

1. schematy dyskretne – zawierające (co najmniej jedno) zdanie zależne
2. schematy niezawierające zdania zależnego
 - 2.1. schematy w pół dyskretne – zawierające (co najmniej jeden) wykładnik predykatu propozycji zależnej

2.1.1. schematy zawierające obydwa wykładniki predykatu propozycji zależnej

2.1.2. schematy zawierające jeden wykładnik predykatu propozycji zależnej

2.2. schematy niedyskretne – niezawierające wykładnika predykatu propozycji zależnej

Schematy dyskretne, odnotowane w zdaniach z czasownikami *думать*₂ i *помнить*, są rzadkie, co jest łatwe do wytłumaczenia: występowanie obok siebie dwóch zdań zależnych, reprezentujących ten sam element sytuacji referencyjnej, wydaje się mało oszczędnym i może być uzasadnione tylko tym, że każdy ze składników odzwierciedla jakiś inny aspekt tej sytuacji. Taki charakter mają zdania:

(47) О том, что муж не вернулся, она думает, что это – ее собственная вина.

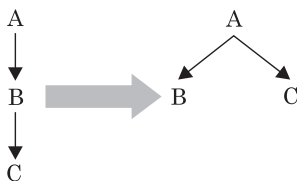
(48) О том, что было на лекции, он только помнил, что преподаватель говорил медленно и невнятно.

(49) О том, что было со мной, я только помню, как входил в церковь.

W pierwszym zdaniu elementem łączącym dwa komplementy jest nie tylko czasownik osobowy w pozycji nadrzędnej, lecz także zaimek anaforyczny *это*, co pozwala na sparafrazowanie konstrukcji:

(50) < Она думает, что в том, что муж не вернулся, есть ее собственная вина.

Związek sukcesywny w zdaniu (50) przekształcono na związek współzależności w zdaniu (47)¹:

W drugim i trzecim zdaniu mamy do czynienia z inną historią derywacyjną struktury składniowej. W obydwu tych przypadkach uzewnętrznieniu ulega element presupozycji aktanta sentencjonalnego. Tak więc zdanie:

(51) На лекции преподаватель говорил медленно и невнятно.

zakłada presupozycję o ogólniejszej treści (o charakterze egzystencjalnym²):

(52) > На лекции что-то было/происходило.

¹ W zasadzie mamy tu do czynienia ze zjawiskiem, na które zwrócił uwagę Norman (1994: 184): chodzi o taki rodzaj przekształcenia zdania, który skutkuje podniesieniem pozycji syntaktemu w strukturze zdaniowej.

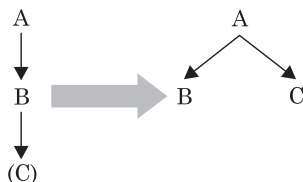
² Presupozycje egzystencjalne mają regularny charakter, zob. Arutiunowa 1973.

Podobnie wygląda структура семантична третичего здания:

(53) Я входил в церковь.

> Со мной что-то было/происходило / Что-то было/происходило с моим участием.

Proces, na skutek którego presupozycji nadaje się status elementu struktury gramatycznej zдания, można przedstawić schematycznie:

Wydostanie się na zewnątrz presupozycji egzystencjalnej służy przekształceniu struktury komunikacyjnej wypowiedzenia: element początkowy funkcjonuje jako swoisty zapowiednik tematu, który zostanie rozwinięty przez drugie zдание zależne. Na taki charakter przekazywanej informacji wskazuje następująca parafraza:

(54) Что касается лекции / если говорить о лекции, то он помнил только то, что [на лекции] преподаватель говорил медленно и невнятно.

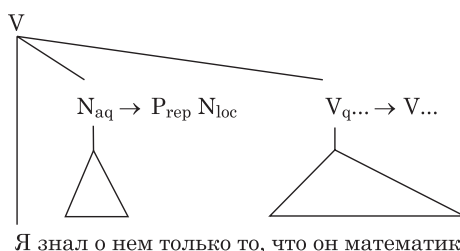
Nieco częściej występują konstrukcje, w których tylko jeden z wykładników аргументу пропозиционального ma charakter zdaniowy, np.:

Schemat eksplikacyjny	Liczba czasowników	Иллюстрации
V N _x , V _q ... NV _q ...	4	<i>О том, что муж не вернулся, она думает как о своем поражении. То, что произошло, он вспоминал как один из курьезов.</i>
V N _x , NV _q ... V _q ...	6	<i>Человек помнит прошлое как то, что совершалось само по себе. Он думает о Лене, что это — женщина его мечты. Я знал о визите только то, что он ожидается осенью.</i>
V N _x , V _q ... Adj _q ...	2	<i>О том, что случилось, она думает / помнит только хорошее.</i>
V N _x , N _{aq} V _q ...	9	<i>Иван не верит брату, когда тот рассказывает о Тихом океане. Я воображаю о южных ландшафтах, что они выглядят романтично. Он думает о детях, что они эгоистичны.</i>
V N _x , V _q ... N _{aq} ...	1	<i>Из того, что было на приеме, он только помнил уставшее лицо посла.</i>

Procesy derywacyjne, na skutek których powstały przytoczone formy syntaktyczne, częściowo powtarzają te, o których była mowa wyżej, częściowo się różnią, ale szczegółowa analiza wszystkich tych przekształceń wymagałaby odrębnego badania. Jako jeden z typowych przykładów można przeanalizować typ zdań³:

- (55) Москаленко про город знал только то, что там все в очках, с гитарами и хотят свободной любви (Денис Горелов).
 (56) Тогда о нём я знал только то, что он – математик (Моисей Каганов).
 (57) Об этом животном туристы знают только то, что оно может оплевать (Михаил Задорнов).
 (58) О рыбах корейнка знает только то, что их можно есть (Ольга Шевченко).
 (59) Про евреев он знал только то, что лучше им не быть (Михаил Веллер).

W tym przypadku czasownik mentalny w pozycji orzeczenia uczestniczy w dwóch związkach rządu:

Taki układ syntaktemów powstał na bazie konstrukcji z jednym związkiem rządu:

- (60) Я знал только, что он математик.

Warunkiem transformacji składniowej jest koreferencja obu wykładników argumentu propozycjonalnego, tzn. odniesienie do tego samego fragmentu rzeczywistości, a przede wszystkim tego samego przedmiotu (por.: *знал о нем // он – математик*). Wbrew oczywistej tautologii semantycznej konstrukcje tego typu spełniają pewną funkcję komunikacyjną: wyodrębniony syntaktem rzeczownikowy służy do zasygnalizowania tematu drugiej części wypowiedzenia. Grupa przyimkowo-zaimkowa *о нем* zawiera mniej więcej taką informację: 'Będzie mowa o nim; to, co wiem (i o czym będzie mowa), dotyczy jego'.

Jeszcze bardziej regularny charakter ma zjawisko rozszczepienia argumentu propozycjonalnego bez udziału zdania zależnego – wykładnikami statusu propozycjonalnego tych argumentów są rzeczowniki abstrakcyjne i,

³ Wszystkie przykłady pochodzą z internetowego korpusu języka rosyjskiego.

Schemat eksplikacyjny	Liczba czasowników	Иллюстрации
V N _x , NV _q ... NV _q ...	7	<i>О происшествии она вызнала все детали. Я бы объяснил проблему идеологическим уровнем сознания. В его движениях она распознала желание понравиться.</i>
V N _x , NV _{aq} ... NV _{Pq} ... Ø _{Vq}	30	<i>В войне за Донбасс они не видят смысла. 40 лет правления короля вспоминают как золотой век. Он вообразил историю как последовательность событий. Он думает о войне как о проявлении безнравственности.</i>
V N _x , NV _{aq} ... Adj _{Pq} ... Ø _{Vq}	12	<i>Я нахожу ваш проект неисполнимым. Я полагаю эту идею продуктивной. Правительство рассматривает углубление партнерства с Индией как необходимое.</i>
V N _x , VI _q ... NV _q ...	2	<i>Он считал преступлением уничтожать живое. Распоряжаться они посчитали излишеством.</i>
V N _x , N _{aq} NV _q ...	8	<i>Россияне не видят Газзаева в качестве замены Капелло. Фирма ждет от нас уступок. Власть ожидает от предпринимателей новых инициатив.</i>
V N _x , N _{aq} NV _{Pq} ... Ø _{Vq}	12	<i>Он посчитал эту книгу шедевром года. Они признали меня как какую-то реальность. В Иване он разглядел черты нового человека.</i>
V N _x , NV _q ... N _{aq}	5	<i>Россияне видят в Газзаеве замену Капелло. Я представил память в виде сегрегатора. Он признает за собой их авторство.</i>
V N _x , VI _q ... Adj _q ...	2	<i>Он считает возможным сделать это публично. Мы посчитали необходимым вернуться к этому вопросу.</i>
V N _x , N _{aq} Adj _{Pq} ... Ø _{Vq}	8	<i>Он навсегда запомнил цирк как „вонючий”. Я нахожу этот предмет ценным.</i>

o wiele rzadziej, przymiotniki i bezokoliczniki. W powyższej tabeli są przytoczone wszystkie odnotowane w materiale językowym schematy eksplikacyjne tego rodzaju.

Jak widać, najczęściej występuje typ konstrukcji zawierający dwa syntaktemy w formie rzeczowników abstrakcyjnych, z których jeden reprezentuje argument propozycji zależnej w pozycji podmiotu ($NV_{aq\dots}$), a drugi – orzecznik ($NV_{Pq\dots}$), z tym że pozycja łącznika (czasownika w formie osobowej) została wyzerowana. Wskazuje na to możliwość przekształcenia tych zdania w zdania złożone z aktantem sentencjonalnym zawierającym orzeczenie imienne, por.:

- (61) В войне за Донбасс они не видят смысла → Они не видят [не считают], что война за Донбасс имеет смысл.
 (62) 40 лет правления короля вспоминают как золотой век → Они вспоминают, что 40 лет правления короля — это был золотой век.
 (63) Он вообразил историю как последовательность событий → Он вообразил, что история представляет собой последовательность событий.
 (64) Он думает о войне как о проявлении безнравственности → Он думает, что война является проявлением безнравственности.

Tego rodzaju konstrukcje są szczególnie rozpowszechnione z czasownikiem *считать*:

- (65) Я считаю ошибкой решение о проведении выборов 5 октября.
 (66) Альенде же считал ошибкой Фрея медленный ход реформ.
 (67) Дружбу с тобой я считаю подарком судьбы.
 (68) Свое дежурство она считала отдыхом.

Inne czasowniki dopuszczają ten typ walencji, jak można sądzić, według analogii z czakiem *считать*, dlatego w konstrukcjach z rozszczepieniem tego rodzaju przybierają jego znaczenie: ‘uważać’. Na przykład czasownik *рассматривать/рассмотреть* w swoim użyciu podstawowym wyraża znaczenie ‘rozważać, analizować, obmyślać’, por.:

- (69) Он рассматривает, что собой представляет эксперимент, каковы его функции.

Jednocześnie istnieją liczne konstrukcje z rozszczepieniem argumentu propozycjonalnego, w których ten czasownik należy potraktować jako odpowiednik *считать* ‘uważać’⁴:

- (70) Он рассматривает информацию как содержание какого-либо сообщения → Он считает, что информация представляет собой содержание сообщения.

⁴ W *Słowniku języka rosyjskiego* (Jewgieniewa 1984: 664) czasownikowi *рассматривать* (w niedokonanej formie) jest przyporządkowane odrębne znaczenie: ‘давать ту или иную оценку кому-л., чему-л.’

- (71) Специалисты рассматривают интернет-торговлю как диверсификацию имеющегося спектра услуг → Специалисты считают, что интернет-торговля представляет собой диверсификацию имеющегося спектра услуг.
- (72) Гольдберг рассматривал эволюцию как явление, имеющее нравственный аспект → Гольдберг считал, что эволюция представляет собой явление, имеющее нравственный аспект.
- (73) Платон рассматривал музыку как важнейшее средство воздействия на человека → Платон считал, что музыка представляет собой важнейшее средство воздействия на человека.

Ostatni typ rozszczepienia argumentu propozycjonalnego to konstrukcje bez wykładnika predykcji, w których występują dwa zależne od czasownika mentalnego rzeczowniki o znaczeniu przedmiotowym (mogą to być oczywiście antroponimy), np.:

- (74) Он верит в меня как в поэта.
- (75) Ребенок воображает себя собакой.
- (76) Он думает о вещах как о живых людях.
- (77) Она мечтала о нем как о любовнике и муже.

Przeważnie, jak widzimy na wyżej przytoczonych przykładach, są to konstrukcje o określonej strukturze: jedno uzupełnienie reprezentuje podmiot (skompresowanego) zdania zależnego, a drugie – orzecznik. Można o tym sądzić na podstawie transformacji typu:

- (78) Он думает о вещах как о живых людях → Он думает, что вещи – это живые люди.

Formy gramatycznej reprezentacji podmiotu zdania zależnego: N_{acc} / Prep N_{acc} / Prep N_{loc} , a formy reprezentacji orzecznika: N_{instr} lub Prep [как] N_{acc} / Prep N_{acc} / Prep N_{loc} .

5

Regularność form realizacji argumentu propozycjonalnego odmienna się w bardzo szerokim diapazonie: niektóre formy są dopuszczalne przez większość czasowników, a niektóre są wręcz sporadyczne, dopuszczalne przez pojedyncze jednostki. Niżej jest przytoczona lista najczęściej reprezentowanych typów.

Typ realizacji argumentu propozycjonalnego	Liczba czasowników	%
$q \rightarrow NV_{q\dots}$	229	95
$q \rightarrow V_{q\dots}$	208	87
$q \rightarrow N_{aq} \emptyset_q$	180	75
$q \rightarrow \emptyset_q$	156	65
$q \rightarrow N_{aq} N_{Pq} \emptyset_{Vq}$	35	15
$q \rightarrow VI_{q\dots}$	33	14
$q \rightarrow NV_{aq\dots} NV_{Pq\dots} \emptyset_{Vq}$	30	13
$q \rightarrow NV_{aq\dots} Adj_{Pq\dots} \emptyset_{Vq}$	13	5
$q \rightarrow N_{aq} NV_{Pq\dots} \emptyset_{Vq}$	12	5

Jak widzimy, z całego zbioru syntaktymów wyodrębniają się cztery – o największej regularności w obrębie *verba cogitandi*. Te syntaktemy nie są jednorodne: większa liczba czasowników dopuszcza realizację argumentu propozycjonalnego poprzez wykładnik zawierający znaczenie predykcji (w czym można upatrywać swoistą izosemiczność), mniejsza liczba dopuszcza realizację tego argumentu bez wyrażania predykcji. Preferowany więc jest, po pierwsze, związek rzędu (z udziałem syntaktymów leksykalnych); po drugie – aktant sentencjonalny w formie zdania zależnego; po trzecie – wyzerowanie pozycji argumentu propozycjonalnego. Pozostałe formy realizacji argumentu propozycjonalnego mają marginalny charakter: ich użycie zależy od takich czynników, jak semantyczna subkategoryzacja w obrębie czasowników mentalnych, a także znaczenie leksykalne poszczególnych jednostek. Tak więc bezokolicznik zwykle występuje w konstrukcjach z czasownikiem nazywającym przewidywanie, planowanie, projektowanie czynności i stanów rzeczy, por.:

- (79) Он думает [планирует] провести лето в Греции.
 (80) Когда-то я задумал сделать новый трюк.
 (81) Они замышляют убить его.
 (82) Он наметил достичь цифры двадцать пять тысяч.
 (83) Аксенов планирует сделать Нахлупина своей правой рукой.

Mimo że analiza pozwoliła wyodrębnić dość liczną grupę form rozszczępienia argumentu propozycjonalnego, to jednak należy skonstatować, że obejmują one nieliczne czasowniki. Najczęściej realizowana forma syntaktyczna $NV_{aq\dots} NV_{Pq\dots} \emptyset_{Vq}$ obejmuje jedynie 13% jednostek.

Wszystkie odnotowane i częściowo omówione w artykule formy realizacji argumentu propozycjonalnego w zdaniach z czasownikiem mentalnym można zakwalifikować do trzech typów: przestrzegania (kalkowania), kompresji i rozszczępienia (fragmentacji). Największą różnorodność form i największą do-

puszczalność w konstrukcjach z czasownikiem mentalnym wykazuje zjawisko kompresji, co potwierdza znaną tezę o ekonomizacji środków językowych jako jednej z podstawowych zasad organizacji i funkcjonowania systemu języka. Komunikacyjnie nacechowane rozszczepienie argumentu propozycjonalnego występuje w dość szerokim asortymencie, jednak zależy od specyfikacji semantycznej jednostek leksykalnych i jest dopuszczalne przez względnie nieliczną grupę czasowników. Przestrzeganie, czyli odtworzenie argumentu propozycjonalnego w formie zdania zależnego (zgodnie z propozycjonalnym statusem drugiego argumentu), jest jedną z najbardziej regularnych form syntaktycznych nie tylko w systemie języka, czyli pod względem liczby konotujących ją czasowników (87%), lecz, jak wykazują badania (Kiklewicz 2014: 299; 2016b: 103), także pod względem użycia w tekstach.

Literatura

- Апресян J. D. [= Апресян Ю. Д.] (2014a): *Активный словарь русского языка*. Том 1: А-Б. Москва.
- Апресян J. D. [= Апресян Ю. Д.] (2014b): *Активный словарь русского языка*. Том 2: В-Г. Москва.
- Апресян J. D. [= Апресян Ю. Д.] (red.) (2010): *Теоретические проблемы русского синтаксиса. Взаимодействие грамматики и словаря*. Москва.
- Арутюнова, N. D. [= Арутюнова Н. Д.] (1973): *Понятие пресуппозиции в лингвистике*. [В:] ИАН ОЛЯ. 32/1, 84–89.
- Babienko L. G. [= Бабенко Л. Г.] (2002): *Русские глагольные предложения. Экспериментальный синтаксический словарь*. Москва.
- Banasiak J. (2010): *Wbudowane pozycje argumentowe a intencjonalna zupełność propozycji*. [W:] *Meridionalis*. 10, 13–22.
- Grzegorzczkova R. (1996): *Wykłady z polskiej składni*. Warszawa.
- Караулов J. N. [= Караулов Ю. Н.] (1976): *Общая и русская идеография*. Москва.
- Караулов J. N. [= Караулов Ю. Н.] (1981): *Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка*. Москва.
- Karolak S. (1984): *Składnia wyrażeń predykatywnych*. [W:] Topolińska Z. (red.): *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Warszawa, 11–212.
- Karolak S. (2001): *Od semantyki do gramatyki. Wybór rozpraw*. Warszawa.
- Karolak S. (2002): *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*. Warszawa.
- Karolak S. (2008): *Semantyczna kategoria aspektu*. Warszawa.
- Kiklewicz A. (2004): *Podstawy składni funkcjonalnej*. Olsztyn.
- Kiklewicz A. (2005): *Semantyka i metaforyczna konceptualizacja strachu w języku polskim, rosyjskim i niemieckim*. [W:] *Slavia Orientalis*. LIV/2, 283–308.
- Kiklewicz A. (2006): *O językowej konceptualizacji strachu*. [W:] Sikorski D. K., Sucharski T. (red.): *Przestrzenie lęku. Lęk w kulturze i sztuce XIX–XX wieku*. Słupsk, 223–235.
- Kiklewicz A. (2007): *Tak zwane człony przyłączone a status referencyjny wypowiedzi*. [W:] *Poradnik Językowy*. 9, 29–45.
- Kiklewicz A. (2014): *Nowe gatunki – nowa składnia? Realizacja podstawowych struktur zdaniowych w tekstach forów internetowych (na przykładzie zdań z verba cogitandi)*. [W:] Scheller-Boltz D. (Hrsg.): *Die polnische Sprache – 25 Jahre nach der Wende*. Hildesheim / Zürich / New York, 285–310.

- Kiklewicz A. (2015): *Синтаксическая информация в лексикографическом описании слова (на примере ментальных глаголов)*. [B:] Kamalova A. (red.): *Русская лексикография вчера, сегодня, завтра*. Olsztyn, 33–57.
- Kiklewicz A. (2016a): *Русский язык в модели экспликативного синтаксиса*. [W:] *Przegląd Wschodnioeuropejski*. VII/1, 133–152.
- Kiklewicz A. (2016b): *Синтаксические характеристики русских и польских интернет-форумов (на материале простых и сложных предложений с ментальными предикатами)*. [W:] Tosović B., Wonisch A. (Hrsg.): *Interaktion von Internet und Stilistik, Internet und Stil*. Graz, 93–110.
- Kiklewicz A., Korytkowska M. (red.) (2010): *Podstawowe struktury zdaniowe języków słowiańskich: białoruski, bułgarski, polski*. Olsztyn.
- Kiklewicz A., Korytkowska M. (2012): *Экспликативный синтаксис как информационная база лексико-графического описания глаголов (на материале польского и русского языков)*. [B:] *Acta Linguistica Petropolitana*. VIII/3, 279–297.
- Kiklewicz A., Korytkowska M. (2013a): *Modelowanie płaszczyzny syntaktycznej a segmentacja hasła słownikowego (na przykładzie języków słowiańskich)*. [W:] *Biuletyn PTJ*. LXVIII, 49–68.
- Kiklewicz A., Korytkowska M. (2013b): *Моделирование синтаксической структуры как основа сегментации словарной статьи*. [W:] Lubocha-Kruglik J., Borek M. (red.): *Konfrontacje składniowe. Nowe fakty, nowe idee*. Katowice, 159–170.
- Kokot-Góra K. (2015a): *Złączliwość leksykalna jako realizacja struktury semantycznej wyrazu (na przykładzie kolokacji rzeczownika nagroda)*. W: Kosek I., Makarewicz R., Zawilska K. (red.): *Nowe zjawiska w języku, tekście i komunikacji, t. 5*. Olsztyn, 114–125.
- Kokot-Góra K. (2015b): *Nagrada and nagradzanie (reward and awarding a prize) in a semantic syntax model*. [W:] *Prace Językoznawcze*. VII/4, 24–40.
- Korytkowska M. (1992): *Typy pozycji predykatowo-argumentowych*. Warszawa.
- Korytkowska M., Kiklewicz A. (2013): *O modelu składni semantycznej w perspektywie opisu leksykograficznego czasowników (na materiale języka bułgarskiego i polskiego)*. W: Krumova-Cvetkova L. et al. (red.): *70 Years Bulgarian Academic Lexicography*. Sofia, 124–132.
- Korytkowska M., Kiklewicz A. (2016): *Opis właściwości walencyjnych czasowników na podstawie teorii składni eksplikacyjnej – problemy konfrontatywne i leksykograficzne (na przykładzie języka bułgarskiego, polskiego i rosyjskiego)*. [W:] Skwarska K., Kaczmarek, E. (red.): *Výzkum slovesné valency ve slovanských zemích*. Praha, 291–304.
- Korytkowska M., Małdziejewa V. (2002): *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego (nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim)*. Toruń.
- Korytkowska M., Mazurkiewicz-Sułkowska J. (2014): *O konfrontatywnym badaniu polskich i bułgarskich czasowników mentalnych*. [W:] *Rocznik Sławistyczny*. 63, 47–76.
- Kuzniecowa E. W. [= Кузнецова Э. В.] (1980): *Русская лексика как система*. Свердловск.
- Kuzniecowa E. W. [= Кузнецова Э. В.] (1982): *Лексикология русского языка*. Москва.
- Kuzniecowa E. W. [= Кузнецова Э. В.] (1983): *Язык в свете системного подхода*. Свердловск.
- Kuzniecowa E. W. [= Кузнецова Э. В.] (1988): *Лексико-семантические группы русских глаголов. Учебный словарь-справочник*. Свердловск.
- Kuzniecowa E. W. [= Кузнецова Э. В.] (1989): *Лексико-семантические группы русских глаголов*. Иркутск.
- Kuzniecowa E. W. [= Кузнецова Э. В.] (red.) (1979): *Классы слов и их взаимодействие*. Свердловск.
- Matwiejewa N. S. [= Матвеева Н. С.] (2011): *Опыт выявления таксономических категорий в семантическом поле ментальных глаголов*. [W:] *Acta Linguistica Petropolitana*. VII/3, 129–135.
- Mazurkiewicz-Sułkowska J. (2008): *Wyrażanie kategorii inchoatywności w językach polskim, bułgarskim i białoruskim*. Łódź.

- Mielczuk I. A. [= Мельчук И. А.] (2013): *Опыт теории лингвистических моделей «Смысл – текст»*. Москва.
- Nikolowska W. [= Николовска В.] (2012): *Полска семантичка синтакса*. [В:] Прилози (Contributions). XXXVI (1–2), 235–254.
- Norman B. J. [= Норман Б. Ю.] (1994): *Грамматика говорящего*. Санкт-Петербург.
- Raduczewa E. W. [= Падучева Е. В.]: *Выводима ли способность подчинять косвенный вопрос из семантики слова?* W: Арутюнова Н. Д. (ред.): *Логический анализ языка. Знание и мнение*. Москва, 33–46.
- Papierz M. (2013): *Podstawowe struktury składniowe współczesnego języka słowackiego*. Kraków.
- Plotnikow B. A. [= Плотников Б. А.] (1979): *Дистрибутивно-статистический анализ лексических значений*. Минск.
- Plotnikow B. A. [= Плотников Б. А.] (1984): *Основы семасиологии*. Минск.
- Seliwierstowa O. N. [= Селиверстова О. Н.] (red.) (1982): *Семантические типы предикатов*. Москва.
- Siatkowski S. (1965): *О принципах классификации простого предложения в современном русском языке*. [В:] Русский язык в школе. 3, 3–11.
- Stiepanow J. S. [= Степанов Ю. С.] (1982): *Семантические типы предикатов*. Москва.
- Szwiedowa N. J. [= Шведова Н. Ю.] (1983): *Лексическая классификация русского глагола (на фоне чешской семантико-компонентной классификации)*. [В:] Бернштейн С. Б. (ред.): *Славянское языкознание. IX международный съезд славистов*. Москва, 306–323.
- Taylor J. R. (2007): *Gramatyka kognitywna*. Kraków.
- Wasiliew L. M. [= Васильев Л. М.] (1971): *Семантические классы глаголов чувства, мысли и речи*. [В:] Васильев Л. Б. (ред.): *Очерки по семантике русского глагола*. Уфа, 38–310.
- Wasiliew L. M. [= Васильев Л. М.] (1981): *Семантика русского глагола*. Москва.
- Wasiliew L. M. [= Васильев Л. М.] (1990): *Современная лингвистическая семантика*. Москва.
- Zatorska A. (2013): *Polskie i słoweńskie predykatory kauzatywne z parafrazą przymiotnikową*. Łódź.
- Zolotowa G. A. [= Золотова Г. А.] (1988): *Синтаксический словарь. Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса*. Москва.
- Zolotowa G. A. [= Золотова Г. А.] (2007): *О «Коммуникативной грамматике» и ее возможностях*. [W:] Fontański H., Lubocha-Kruglik J. (red.): *Gramatyka a tekst*. Katowice, 7–19.

Summary

The focus of the article are mental verbs (verbs of knowledge, understanding and thinking) in contemporary Russian language, viewed through the perspective of syntactic valence. The author examines the grammatical realizations of the propositional argument in sentences with mental verbs that represent predicate-argument structure P (x, q). All forms of representation of the propositional argument are divided into three types: one, in which the propositional argument is represented in the structure, another, in which it is compressed, and yet another, which involves splitting the propositional argument. The author shows that the syntactic realizations of the three types are, respectively, an analogue reflection of the propositional structure, a higher or lower compression of the propositional argument, and, finally, its splitting and the doubling of syntactic positions. The author takes into account the regularity with which each grammatical pattern is implemented, providing the relevant quantitative data. The empirical material has been mostly taken from the Russian Internet Corpus.